

נגיעות מפרשת השבוע וארא

השבת נקרא בע"ה בפרשת וארא על העימות בין שליחי ה' ומנהיגי עם ישראל לבין פרעה, מלך בשר ודם עימות שברור לכולם שהוא "לא כוחות".

משה ואהרן עומדים בחזית אחת מול פרעה יועציו ומכשפיו. מאחר ומצרים היא אומה שאמונתה ועיסוקה בכשפים הרי שמשה ואהרן מראים את כוחו ועליונותו של ה' גם בתחום הזה. בתחילה חרטומי מצרים מצליחים לתת "תשובה" למופתים, תשובה אמנם נחותה אבל תשובה. ההתחלה "קלילה", אהרן משליך את מטהו שהופך לתנין. מכשפי מצרים לא מתרשמים, משליכים את מטותיהם ואף הם הופכים לתנינים כמעט 1:1 אלא שאז מטה אהרן בולע את כל מטות מכשפי מצרים ויש ניצחון בנקודות. כך גם את מכת הדם, חרטומי מצרים מצליחים לחקות וגם את מכת הצפרדעים אולם מכאן ואילך מודגש היתרון העצום והבלתי מוכחש, כוחו של ה' באמצעות שליחיו. את המכה השלישית כינים חרטומי מצרים כבר אינם מצליחים לחקות. הרב יונתן זקס קורא לזה ההומור בתורה, למעשה סאטירה. חכמי מצרים ברוב גאוותם להראות את גדולתם הם מחמירים את המצב בשתי המכות שהם חיקו ולא מתקנים אותו. הם הוסיפו דם למקורות המים וצפרדעים שהציפו את הארץ אולם הם שהתפארו ויצרו את הצפרדעים לא יכולים לפנות אותם (מזכיר את בעיית פיגוי הפסולת בירושלים השבוע) לפרעה לא נותר אלא להשפיל את עצמו ולבקש ממשה ואהרן שייבקשו מה' שיפתור את הבעיה ויציל את המצב. החרטומים הוצגו בלעג כמו קוסם היודע להעלים חפץ אך לא להשיבו... הקב"ה מראה לאנושות את חולשתה העצומה כנגד חיה מהקטנות שיש, פרעה מלך האימפריה המצרית שהציג את עצמו כאל, חכמי מצרים והחרטומים שללא ספק היו בעלי ידע רב במדע ובטכנולוגיה מתקדמת נותרו המומים וחסרי תשובה כנגד בעל חי זעיר – כינה. כשהם מבינים את נחיתותם הם מגיעים למסקנה שיש התערבות אלוהית שאי אפשר כנגדה "וַיַּעֲשׂוּ-בֶן הַחַרְטֻמִּים בְּלִטְיָהֶם לְהוֹצִיא אֶת-הַכִּנִּים, וְלֹא יָכִילוּ; וְתָהִי, הַכִּנָּם, בְּאֶדֶם, וּבִבְהֶמָה. וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּים אֶל-פְּרֹעֶה, אֲצַפֵּעַ אֲלֵקִים הוּא" מסקנתם היא שאם הם אינם מסוגלים לתת פתרון הרי שזה מעל המדע ולכן זה רק אלוקים. התורה רומזת עפ"י הרב זקס שזו חשיבה אלילית. המצרים הודו למעשה שמשה ואהרן נביאי אמת רק משום שהם מסוגלים לנפלאות מעבר לידיע ולמדע כידוע להם. אבל זו אינה הסיבה לאמונה היהודית בה' וכפי שהרמב"ם הסביר: עם ישראל לא האמין במשה משום האותות משום שהאמין באותות יש בלבד דופי באמונה, הבסיס של האמונה הזו אינו חזק. ה' ביצע ניסים כי היה צריך לעשותם, כנגד המצרים כי זו שפתם, קריעת ים סוף לצורך הצלת עם ישראל, הורדת המן ויצירת מקורות מים במדבר מפני הרעב והצמא. כמוכן שאנו רואים את גדולת ה' בניסים ובאותות והמופתים (ועובדה היא שהעם לא התרשם מהם אלא חזר בכל פעם לסורו). הניסים הגלויים אינם באים להוכיח את קיום ה' להפך, קיום העולם יום יום, חוקיות הטבע והמדע שנגלה לנו מביאים למסקנה הברורה של "מִה-רָבוּ מַעֲשֵׂי ה' כָּלֵם, בְּחֻקָּהָ עֲשִׂיתָ". למעשה מדובר בשתי אמונות שונות ומנוגדות. הפרשה היא מתקפה על עולמה הרוחני והחברתי הריק מתוכן של מצרים. מנהיגים שראו בעצמם אלים והתפארו בכוחם. אומה שהשקיעה הון וחיי אדם בבניית מקדשים, ארמונות מפוארים ופירמידות בעלות ממדים עצומים ששרדו עד היום אולם הם עצמם לא שרדו וכמוהם ישנם ציוויליזציות שלמות שנעלמו מהעולם ונותרו רק שרידים כעדות לקיומם. מנהיגי מצרים טענו שהם שולטים בשמש וביאור אך לא יכלו כנגד כינה קטנה וכנגד עם עבדים מושפל. חכמי מצרים ודומיהם לא הבינו ששליטה בטבע איננה המטרה אלא רק אמצעי להשגת מטרות מוסריות. ההצלחות המדהימות שהמדע הגיע אליהם גרמו לבני האדם להאמין בכוחם בלבד. האדם לאורך השנים הגיע להישגים עצומים, הגיע לירח, לחלל להמצאות מדהימות אולם יש לזכור שכל מדע היצירה היה קיים מבראשית והאדם רק מגלה אותו טפח אחר טפח. יש גם לזכור שלעיתים רבות הידע והמדע גרמו לחורבן.

התורה שניתנה לנו מלמדת מעבר לכל זאת כיצד לבנות חברה טובה יותר והפוכה לגמרי מהחברה המצרית חברה סוציאלית הדואגת לכולם, חברה שדואגת לחלשים ולא מרשה לנצל אותם, הקפדה על תרבות של יחסים שבין אדם לחברו, חברה שאין בה זכויות יתר למנהיגי העם או לבניהם (גם לא לבן ראש ממשלה...).

אמונה בבורא עולם וענווה תוך ידיעת מקומנו על פני הארץ וידיעה שגדולים ככל שנהיה, עדיין איננו יכולים ליצור חיים ולהתמודד אפילו כנגד כינה.

איתן שלר

שבת שלום

לעילוי נשמת אבי, מורי ורבי אברהם חנן בן נתן ואטל ז"ל.